

організований життєвий простір, гуманістичну взаємодію учня і вчителя на засадах партнерства і співробітництва, постановку учня в активну позицію конструювання і змін середовища, набуття практики соціальної поведінки.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. / І. Д. Бех // Кн. 1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади : наук. вид. – К. : Либідь, 2003. – С. 138.
2. Зеньковский В. В. Социальное воспитание, его задачи и пути / В. В. Зеньковский. – М. : Издание Московской просветительной комиссии, 1918. – С. 60.
3. Савченко О. Я. Навчально-виховне середовище сучасної школи: діалог з В. О. Сухомлинським / О. Я. Савченко // Науковий вісник Миколаївського державного університету. Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Миколаїв : МДУ, 2004. – Вип. 8. – С. 4–9.
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 1. – 654 с.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 4. – 640 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 5. – 639 с.
7. Сухомлинський В. О. Вогнегривий коник: казки. Притчі. Оповідання (упоряд. і передм. О. В. Сухомлинської). – [2-ге вид.]. – К. : Вікар, 2008. – 200 с.

Анотація

Г.П.Бондарчук

Нравственно-этическая составляющая социализации младших школьников в координатах педагогики В.Сухомлинского

В статье осуществлен анализ научных трудов, которые касаются социализации как педагогического феномена. Дана характеристика виденья В.О. Сухомлинским образовательной среды как фактора социализации и представлена на примере деятельности Павлышской школы.

Ключевые слова: социализация, образовательная среда школы, нравственно-этическое содержание воспитания, наследие Сухомлинского.

Summary

G.P.Bondarchuk

Moral-Ethic Component of Primary Pupils' Socialization in the Coordinates of V.Sukhomlins'kyi's Pedagogics

The analysis of scientific works that deal with socialization as pedagogical phenomenon is carried out in the article. The description of V.O. Sukhomlins'kyi vision is given of educational environment as a factor of socialization and which illustrated as an example is the activity of Pavlyshska school.

Key words: socialization, educational environment of school, moral-ethic content of education, heritage of Sukhomlins'kyi.

Дата надходження статті:

„1” вересня 2011 р.

УДК 378.14

А.Б.БРЕСЛАВСЬКА,
здобувач, викладач
(м.Миколаїв)

Використання педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського у навчанні молодших школярів

У статті автор розкриває шляхи використання педагогічної спадщини Сухомлинського у навчанні молодших школярів.

Ключові слова: спадщина, навчання, творчість, практична діяльність.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Теоретична, літературно-педагогічна творчість і практична діяльність видатного українського педагога В.О. Сухомлинського увійшла до історії вітчизняної педагогічної думки помітною сторінкою, його педагогічні, публіцистичні і літературні праці та вчительський досвід значно вплинули на практичну діяльність школи, збагатили педагогіку України новими положеннями і думками.

В численних педагогічних виданнях більшості країн світу з'являються популярні чи критично-аналітичні статті, розвідки, окремі брошури і навіть книги, присвячені теоретичній спадщині і практичній діяльності визначного педагога, а в Україні складається своєрідна школа сухомлинознавства, що об'єднує авторів праць про Добротворця – Василя Олександровича Сухомлинського.

Аналіз досліджень і публікацій... Вітчизняна педагогічна думка значну увагу приділяє дослідженню спадщини В.Сухомлинського. Так, теоретико-методологічні основи розумового розвитку підростаючого покоління як однієї з головних ланок формування творчої особистості школяра в доробку В.Сухомлинського стали предметом дослідження М.Антонця, Н.Безлюдної, М.Дубінки, Є.Коваленко, К.Кривошеєнко, А.Розенберга, О.Савченко, І.Слюсаренка, О.Сухомлинської та ін.

Педагогічній діяльності В.О. Сухомлинського присвячено багато науково-популярних статей, художніх творів, дисертаційних досліджень Ю.А.Азарова, Є.С.Березняка, К. Григор'єва, А.Г.Дзевєрина, С.П. Заволоки, В.Князюка, П.Г. Лисенка, А. Левшина, Н. Наумова, С.Соловейчика.

XXI ст. затребувало педагогіку В.О. Сухомлинського: „Він у педагогіці бачив далеко вперед, тому що стояв на плечах корифеїв педагогічної думки” [2, с.61].

Досвід Павліської школи Кіровоградської області не втратив своєї актуальності і сьогодні, незважаючи на те, що за останні роки багато змінилося в поглядах на історію розвитку нашого суспільства, в питаннях соціально-економічної політики.

Початкова освіта – це перший освітній рівень, який закладає фундамент загальноосвітньої підготовки школярів. Тому пріоритетне завдання у початковій школі на сучасному етапі – не лише сформувати в учнів певну кількість знань, загальнонавчальних умінь та навичок, а забезпечити подальше становлення особистості дитини, навчити дітей самостійно і творчо мислити. Упродовж багаторічної праці В. Сухомлинським була сконструйована система початкового навчання, вискоефективна для загального розвитку школяра. Вона дала змогу успішно формувати особистість молодшого школяра.

Все найкраще з минулого ввібрала в себе методика навчання і виховання молодших школярів В.О. Сухомлинського, бо осмислення минулого, за його словами, потрібне передусім для того, щоб ясніше уявити майбутнє, а від розуміння майбутнього багато в чому залежить культура педагогічного процесу сьогодні. Особлива приналежність методичних прийомів видатного педагога в тому, що вони будять разом і спонукають до творчості. [3]

Всеосяжна діяльність В.О. Сухомлинського прийнята віковою мудрістю народу, яка знайшла своє відбиття у народній педагогіці. Власний досвід учителя-вченого і учителя-практика, його роздуми і спостереження, мудрі поради щодо шляхів, які ведуть до ефективності навчально-виховного процесу в початковій школі – життєдайне і невичерпне джерело для кожного, хто прагне самореалізуватись як учитель.

Формулювання цілей статті... *Мета статті* – розкрити проблеми використання педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського у практиці роботи початкової школи.

Виклад основного матеріалу... Літературно-педагогічна творчість В.О. Сухомлинського – дидактичний засіб, який дозволив йому впливати на вихованців прямо, засобом художнього слова, яким володів досконало. Його художні твори, написані для молодших школярів, спонукають розум і почуття дитини до аналізу вчинків літературних героїв, до відповідних висновків, викликають бажання наслідувати їх або, навпаки, чинити по-іншому.

Цілу низку оповідань і казок В. Сухомлинський присвячує темі філософії життя, місцю кожного у цьому житті на землі. Письменник-педагог дитячими вустами ставить запитання, на які школярам треба шукати відповідь разом з учителем, батьками, своїми однокласниками. Яскравим прикладом таких творів, вміщених в підручниках початкових класів, є оповідання „Як же все це було без мене?” (2 клас), „Соловей і Жук”.

Істотним за своїм призначенням є низка оповідань, присвячених етиці дитячого спілкування, їхнього шкільного співжиття. Вічно є і залишатиметься така педагогічна проблема, як „дитина з фізичними вадами в умовах не спеціальної, а загальноосвітньої школи” (оповідання „Горбатенька дівчинка”, 2 кл.). Це проблема насамперед самої дитини, її батьків та інших членів родини. І, безумовно, це проблема вчителя, оскільки саме йому найчастіше доводиться бути свідком проявів моральної жорстокості до таких дітей, запобігати їм.

За переконанням В.Сухомлинського, найінтенсивніший період оволодіння рідною мовою, словом – два-три передшкільні та два-три перші роки шкільного навчання. У цей час перед дитиною немовби відчиняється вікно у навколишній світ, вона вперше бачить сотні речей, предметів, явищ, залежностей, відносин. І від того, як міцно те бачення в неї пов'язане з мовою, наскільки тонким і багатогранним є цей зв'язок, великою мірою залежить її подальший розумовий розвиток, успішність у навчанні, її духовне життя. Багаторічний досвід переконав визначного педагога, що розвиток розумових здібностей дитини залежить насамперед від того, наскільки правильне, внутрішньо багате, емоційно насичене її мовлення.

Слово, на думку педагога, – наш найважливіший інструмент, який нічим не зміниш, школа повинна бути „дарством мудрого і красивого, правдивого і чуйного, сильного й ласкавого, доброго

й мужнього слова”. В.Сухомлинський був переконаний, що роль рідного слова в початковій школі, коли в дітях пробуджується почуття захоплення кожним природним явищем, важко переоцінити. Щоб до дитячих сердець і розуму доходили найпотаємніші грані великого духовного багатства народу, В.Сухомлинський розробив цілий цикл занять, які назвав „200 квіток рідної мови”. Це двісті відвідин саду рідної мови, двісті бесід про красу слова – найбагатшу в світі красу [5].

Слово повинно ввійти в душу дитини, стати її надбанням. Василь Олександрович водив дітей до лісу, в поле, на берег річки, де вони, побачивши і переживаючи надзвичайну красу природи, сприймали найтонші відтінки слова, через які ця краса залишалася в їхніх душах. У них з’являлося бажання передати свої почуття в маленьких творах про природу. Саме ці твори-мініатюри, на думку педагога, є найважливішою формою роботи з розвитку зв’язного мовлення.

Словесна творчість – могутній стимул духовного життя дитини, високоефективний засіб її духовного розвитку, джерело натхнення в оволодінні мовою, мовленнєвою культурою, надійний засіб самовираження, самоутвердження особистості. Надаючи великої уваги словесній творчості дітей, В.Сухомлинський підкреслював, що однією з причин слабкого духовного розвитку окремих учнів є незадовільна робота з розвитку їхнього усного і писемного мовлення. Шкільні твори педагог розглядав як яскравий сплеск духовного прозріння особистості, оскільки творче натхнення, яке переживається в дитячі роки, розпочинається з того, що слово як духовне багатство особистості стає будівельним матеріалом, з якого дитина творить.

Василь Олександрович вважав, що без мислення, без почуття немає дитини, як і людини взагалі, а тому завдання школи – прищепити учням власне бачення світу, навчити їх мислити, відчувати. Це є першим кроком до творчості, це породжує потяг до розумової праці, бажання осягти незрозуміле.

Учитель написав понад тисячу маленьких творів-мініатюр. Це справжнє багатство. Ось деякі назви творів: „Краплі роси під час сходу сонця”, „Цвітіння соняшника”, „Конюшинове поле”, „Бджоли вилітають з вулика”, „Лісовий шелест”, „Могила Тараса Шевченка”, „Букет польових квітів”, „Зоряна ніч”, „Книжка – мій друг”, „Посади своє дерево”... Усі складені ним твори-мініатюри багаті змістом, поетичні, емоційні, несуть у собі багатогранні відтінки думки й почуттів.

В.Сухомлинський, працюючи з дітьми, переконався, що лише той учитель, який сам добре володіє словесною творчістю, здатний розкрити перед учнями красу живого слова. А це особливо багато важить. Педагог домагався, щоб учитель, починаючи заняття з 1 класом, визначав теми, на які діти писатимуть твори під час навчання у молодших класах. Закінчуючи початкову школу, учні повинні вміти добре розповідати про те, що вони бачать, спостерігають, про що думають.

Робота над розвитком мислення, усного і писемного мовлення у 1–3(4) класах потребує особливого вміння і старанності з боку вчителя. Розуміючи це, педагог радив вести дітей в осінній сад, розповідати їм про красу золоті осені, ласкаві промені сонця, різнобарвне вбрання дерев, про те, як усе живе в природі готується до довгої і холодної зими. Переконавшись, що хлопчики і дівчатка переймаються багатством змісту й емоційним забарвленням слів, слід пропонувати їм розповісти про те, що вони бачать, відчувають. У праці „Урок і знання” вчений пише: „Вкладайте у свідомість дитини живе, трепетне слово, дбайте про те, щоб воно не перетворилося на засушену квітку, а вилетіло, як із гніздечка, співучою пташкою, раділо красі навколишнього світу” [6: т. 5: 368].

Уже в перший рік навчання учні Павлівської школи складали усні і письмові маленькі твори про червоні грона калини, про збирання врожаю, про багряне небо, перші осінні заморозки, про Діда Мороза, що сковує річки та озера, про перші проліски. Кращі зразки творів-мініатюр записували в альбом „Наше рідне слово”.

З 2 класу учні складали твори про своїх старших товаришів, працю батьків, про бруньки яблуні і квітку ромашки, що в’яне, про срібні павутинки „бабиного літа” і збирання яблук у саду. За роки навчання в початкових класах кожен учень складав по 40–50 творів-мініатюр на теми з особистих спостережень.

Вагоме місце у роботі з дітьми посідала казка. В.Сухомлинський вважав, що без казки – живої, яскравої, яка заволоділа свідомістю і почуттям дитини, – неможливо уявити мислення і дитячого мовлення, як певного ступеня людського мислення і мови. Завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем. І не тільки пізнає, а й відгукується на події і явища навколишнього світу, виражає своє ставлення до добра і зла. З казки черпаються перші уявлення про справедливість і несправедливість. Казка виховує любов до рідної землі, вона – творіння народу.

В.Сухомлинський не тільки розкрив високу мудрість казки, а й показав найраціональніші способи її використання у навчально-виховному процесі.

Працюючи з дітьми над складанням казок, педагог учив їх знаходити свої слова, доводив, що про весняне сонечко, бджолу, гілочку можна скласти декілька казок, сюжет кожної буде цілком

самостійний. У статті „На трьох китах” В.Сухомлинський наводить зразки казок, вибраних із десятків інших, які мають однакову назву.

У своїй школі педагог створив чудово оформлену Кімнату казок, яку часто відвідували діти. Учні з нетерпінням чекали наступної подорожі до таємничої кімнати. У ній було створено атмосферу, що вводила дітей у світ казок: багато малюнків, які відтворювали епізоди казок, декорації. Час від часу, залежно від того, які казки читалися, розповідалися чи інсценізувалися, обладнання в кімнаті змінювалося, бо кожна картина, кожний наочний образ, за словами вченого, загострюють сприймання художнього слова, допомагають розкриттю ідеї казки.

За час багаторічної педагогічної праці В.Сухомлинський переконався, що створення казок – один із найцікавіших для дітей видів творчості. Складена казка має і неабияке значення для психічного розвитку дитини, зокрема, її мислення. Якби не казка, мовлення багатьох дітей було б плутаним, а мислення – хаотичним. Казку педагог справедливо розглядає як перше вогнище, що „розпалює дитячу словесну творчість”. Він радить використовувати цей жанр у творчості дітей від дошкільного до підліткового віку.

Казки – цінний матеріал для вивчення рідної мови. Діти не тільки люблять слухати казки, а й із задоволенням їх складають. З перших днів перебування у Павлівській школі учнів навчали складати казки, які В.Сухомлинський упродовж багатьох років збирав і систематизував (7 тисяч в 45 томах рукописних збірників).

Вчитель сам написав багато казок, притч, оповідань. Казки Василя Олександровича написано яскравою, соковитою, багатою мовою, у них розповідається про розмаїття навколишнього світу, глибокі почуття людини:

Висновки. У ході роботи ми дослідили спадщину В.О. Сухомлинського у навчально-виховному процесі початкової школи, що дозволяє нам зробити наступні висновки. Протягом тривалого часу педагогічна система видатного педагога є об'єктом дослідження науковців. Проте в період відновлення і розбудови державності України виникає нагальна потреба ширше, в дусі національної ідеї, висвітлити деякі грані його творчості, зокрема ті, що стосуються початкової школи.

Дуже важливо, щоб у кожному педагогічному колективі, кожному закладі освіти глибоко пройнялися ідеями педагогіки Василя Сухомлинського, тими життєтворчими началами духовності, громадянськості і професіоналізму, які сповідував В. Сухомлинський – вчитель і директор школи життя, побудованої на засадах розумного, доброго і вічного.

Спадщина видатного педагога є постійним джерелом почерпання досвіду великого вченого, впровадження його в практику початкової школи. Педагогічні, методичні, публіцистичні і літературні твори, вчительський досвід В. Сухомлинського значно вплинули на роботу багатьох шкіл.

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження. Подальше дослідження полягає у розробці методичних рекомендацій для педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського у розвитку мовлення молодших школярів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Антонець М. Погляди В. О. Сухомлинського на процес шкільного навчання / М. Антонець // Рідна школа. – 2002. – № 5. – С. 16–18.
2. Ахияров К. Ш. Труд в системе воспитания В. А. Сухомлинского / К. Ш. Ахияров // Дополнительное образование. – 2003. – № 9. – С. 61–64.
3. Бик А. Фундаментально освоювати педагогіку Василя Сухомлинського / А. Бик // Шкільний світ. – 1997. – № 6. – С. 2.
4. Василь Сухомлинський – видатний український педагог // Початкова школа. – 2000. – № 9. – С. 2–5.
5. Кузь В. Школа В.О. Сухомлинського – школа нового покоління / В. Кузь // Початкова школа. – 2002. – № 9. – С. 28–30.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1976–1977.

Анотація

А.В.Бреславская

Использование педагогического наследия В.А.Сухомлинского в обучении младших школьников

В статье автор раскрывает пути использования педагогического наследия Сухомлинского в обучении младших школьников.

Ключевые слова: наследие, обучение, творчество, практическая деятельность.

Summary

A.V.Breslavs'ka

Usage of V.O.Sukhomlyns'kyi's Pedagogical Heritage when Teaching Primary School Pupils

The author of the article reveals the ways of usage of V.O.Sukhomlyns'kyi's pedagogical heritage when teaching primary school pupils.

Key words: heritage, teaching, creativity, practical activity.